

O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTIDA XORIJIY INVESTITSIYALARNING O‘RNI

Buxoro davlat universiteti
Iqtisodiyot kafedrasi o‘qituvchisi

Gafurova Sh.K.

Iqtisodiyot va turizm fakulteti talabasi

G‘ulomjonov Nurmuhammad

Annotatsiya. *O‘zbekiston iqtisodiy taraqqiyotida bozor iqtisodiyoti sharoitida innovatsiyalarni rivojlantirish masalasi muhim ahamiyat kasb etmoqda. Maqolada investitsiyalarning mamalakatimiz iqtisodiy o‘shish ko‘rsatkichlariga qo‘shadigan hissasi, ularni jalb qilish yuzasidan ko‘rilayotgan chora-tadbirlar mujassamlashgan.*

Kalit so‘zlar. *Innovatsiya, investitsiya, iqtisodiy o‘shish, investor, investitsion jozibadorlik, kapital, globallashuv*

Insoniyat taraqqiyotining hozirgi bosqichida globallashuv jarayonlarining jadal rivojlanishi kuzatilmoqda. Iqtisodiy sharoitda globallashuv - bu jahon xo‘jaligining butun hududini qamrab olgan iqtisodiy aloqalarning o‘rnatilishi va kengayishi. Umumiy ma‘noda globallashuv jahon iqtisodiyotining yagona tizim sifatida rivojlanishining yangi bosqichi sifatida mutlaqo yangi istiqbollarni ochadi. Biroq, globallashuv jarayonini mutlaqlashtirmaslik va unga tor yondashuvga rioya qilish kerak emas, chunki uning ijobiy va salbiy tomonlari bor. Bir davlatdagi ijtimoiy-iqtisodiy notinchlik boshqa mamlakatlarga ham ta‘sir qilishi muqarrar, global miqyosda tarqalayotgan moliyaviy inqiroz esa globallashuvning bevosita natijasidir.

Xalqaro investitsiyalar global iqtisodiy rivojlanishni rag‘batlantirishda muhim rol o‘ynaydi. Agar moliyaviy resurslar mamlakat chegaralarida cheklangan bo‘lsa, bu iqtisodiy o‘shishni cheklaydi va oxir-oqibat taraqqiyotni qiyinlashtiradi. Xalqaro investitsiya bozoriga kirish investitsiyalar uchun yangi istiqbollarni va o‘z mamlakatingizda qayta investitsiya qilinishi mumkin bo‘lgan katta foyda olish imkoniyatini ochadi.

Investitsion muhitni yaxshilash davlatlarga bir necha jihatlardan katta foyda keltiradi:

1. Inqiroz davrida ayniqsa muhim bo‘lgan xorijiy investitsiyalar oqimi orqali iqtisodiyotni rag‘batlantirish.

2. Ishlab chiqarishni faol modernizatsiya qilish va fan-texnikaning eng yangi yutuqlarini joriy etish. Chet el kapitali korxonalarining keyingi rivojlanishiga hissa qo'shib, yangi uskunalar sotib olish va texnologiyani takomillashtirish uchun ishlatilishi mumkin.

3. Mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy ahvolini yaxshilash. Mahalliy tadbirkorlik subyektlariga kiritilayotgan sarmoyalar yangi ish o'rinlarini yaratib, aholi farovonligini har tomonlama yuksaltirmoqda. Shu bilan birga, xorijiy korxonalarining yopilishi ishsizlikning kuchayishiga, ishchi kuchining mintaqadan chiqib ketishiga va boshqa salbiy ijtimoiy oqibatlarga olib kelishi mumkin.

4. Dastlabki bosqichda katta miqdorda investitsiyalarni talab qiluvchi eng ko'p resurs talab qiladigan tarmoqlarni qo'llab-quvvatlash. Chet el kapitali jalb qilinmasa, ko'plab loyihalar amalga oshirishda qiyinchiliklarga duch keladi.

5. Qulay siyosiy muhitni yaratish. Investitsiyalar ishtirokchi davlatlar o'rtasidagi ishbilarmonlik aloqalarini rag'batlantiradi, boshqa sohalarda hamkorlikni osonlashtiradi.

To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar ilg'or texnologiyalar va biznesni boshqarishning zamonaviy usullarining kirib kelishiga yordam beradi. To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilish milliy iqtisodiyotning jahon iqtisodiy tizimiga eng samarali integratsiyalashuviga yordam beradi. Shu bois mamlakatimiz to'g'ridan-to'g'ri xorijiy sarmoyalarni jalb etishdan manfaatdor. 2016-2023-yillarda O'zbekiston Respublikasiga Yevroosiyo mintaqasidan import qilingan to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar ulushi sezilarli darajada oshdi, bu ko'rsatkich 12,1 foizdan 20 foizgacha o'sganini ko'rishimiz mumkin.

O'zbekiston 2022-yil oxiriga kelib 2,5 milliard AQSh dollari miqdorida sof to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar importini amalga oshirib, xorijiy investitsiyalar bo'yicha rekord darajaga erishdi. 2023 yilga kelib O'zbekiston investitsiyalar to'plangan import qiluvchi davlatlar orasida ikkinchi o'rinni egallab, uning ulushi 19,8 foizni tashkil etadi, Qozog'istondan keyin 27,2 foiz ulushi bor.

O'zbekistonda to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb etish bo'yicha qator chora-tadbirlar va islohotlar faol amalga oshirilmoqda. Investitsiyalarning asosiy ustuvor yo'nalishlari ishlab chiqarish va energetikani rivojlantirishdir. Ushbu ustuvor vazifalar doirasida elektr jihozlari, avtotransport vositalari, qurilish materiallari ishlab chiqarish, shuningdek, kimyo sanoati va quyosh elektr stansiyalarini qurish bo'yicha loyihalar amalga oshirilmoqda. Davlatning asosiy maqsadi chet el kapitalining kirib kelishi jarayonlarini qo'llab-quvvatlash va nazorat qilishdir. Mamlakat iqtisodiyotiga

kiritilayotgan investitsiyalar va mahalliy ishlab chiqaruvchilarning to'liq siqib chiqarilishi o'rtasidagi nomutanosiblikni oldini olish maqsadida O'zbekiston Respublikasining investitsiya siyosatida mahalliy kichik va yirik biznesning manfaatlarini hisobga olgan holda xorijiy investitsiyalar uchun qulay shart-sharoitlar yaratishga intilmoqda.

Investitsion muhit mamlakatning investorlar uchun jozibadorligini belgilovchi asosiy omil hisoblanadi. O'zbekiston o'zining geografik joylashuvi va tabiiy resurslari tufayli investitsiyalarni jalb qilish bo'yicha salmoqli salohiyatga ega bo'lsa-da, murakkab byurokratiya, qonunchilikda shaffoflik va prognozning yo'qligi, moliyadan foydalanishning cheklanganligi, korrupsiya muammolari va infratuzilmaning yetarli emasligi kabi qator muammolarga duch kelmoqda. Davlat, ishbilarmon doiralar va xalqaro hamkorlarning kompleks yondashuvi va birgalikdagi sa'y-harakatlaridan foydalangan holda, O'zbekiston ushbu qiyinchiliklarni yengib o'tishi va barqaror iqtisodiy o'sish va mamlakat farovonligiga xizmat qiluvchi yanada qulay investitsiya muhitini yaratishi mumkin.

O'zbekiston iqtisodiy taraqqiyotida bozor iqtisodiyoti sharoitida innovatsiyalarni rivojlantirish masalasi muhim ahamiyat kasb etmoqda. 2019-2021-yillarda O'zbekiston Respublikasini innovatsion rivojlantirish strategiyasi va 2017-2021-yillarda O'zbekistonni rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasini amalga oshirishga oid Davlat dasturi kabi bir qator muhim hujjatlar qabul qilindi. 2020-yil "Ilm-ma'rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili". Bu hujjatlar mamlakatning ehtiyojlari, sharoitlari va rivojlanish istiqbollari belgilab beradi. Hozirgi vaqtda jahon hamjamiyatining mamlakatlari va mintaqalari uchun ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotning asosiy jihati innovatsion rivojlanishdir. AQSh, Yevropa Ittifoqi, Yaponiya, Janubiy Koreya, Xitoy va Hindistonning iqtisodiy o'sishi asosan ilmiy va texnik tarmoqlar va innovatsiyalarni joriy etish. Innovatsiyalarsiz iqtisodiy tizim milliy iqtisodiyotning keyingi taraqqiyotini ta'minlash uchun zarur bo'lgan barqaror muvozanatga erisha olmaydi.

Jahon hamjamiyatining boshqa mamlakatlari qatori O'zbekistonda ham sanoat ishlab chiqarishini modernizatsiya qilish, texnik va texnologik yangilash, bu jarayonga ilmiy jamoatchilik va soha mutaxassislarini keng jalb etish borasida izchil ishlar amalga oshirilmoqda. Biroq O'zbekiston iqtisodiyotining innovatsion rivojlanishiga ko'maklashishda investitsiyalar va ulardan ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotni jadallashtirish va aholi turmush darajasini oshirish uchun faol foydalanish muhim rol o'ynaydi.

Makroiqtisodiy darajada investitsiyalar ishlab chiqarishni kengaytirish, iqtisodiyotda tarkibiy o'zgarishlarni joriy etish, mahalliy mahsulotlarning raqobatbardoshligini oshirish, ijtimoiy-iqtisodiy muammolarni, jumladan, ishsizlik, ta'lim, sog'liqni saqlash, ekologiya va boshqa muammolarni hal qilish uchun zarurdir.

Mikro darajadagi investitsiyalar kompaniyaning mavqeini rivojlantirish va mustahkamlashga, asosiy fondlarni yangilashga, moliyaviy ahvolni barqarorlashtirishga, korxonaning raqobatbardoshligini oshirishga, xodimlarning malakasini oshirishga va boshqaruv usullarini takomillashtirishga yordam beradi.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida davlat investitsiya faoliyatini tartibga solishga faol aralashadi. Bu, birinchidan, tizimni shakllantiruvchi omil sifatida namoyon bo'ladi, chunki u me'yoriy-huquqiy bazani yaratadi. O'zbekistonning investitsion qonunchiligi MDH davlatlari orasida eng ilg'or qonunchilik sanaladi, chunki u xalqaro investitsiya huquqining asosiy qoidalarini o'z ichiga oladi. Davlatning o'zi to'g'ridan-to'g'ri investorlarga tanlov asosida davlat mablag'larini ajratuvchi investitsiya faoliyati ishtirokchisi. Shu bilan birga, investitsiya qarorlarini qabul qilishda davlat real loyihalar samaradorligini baholashda tijorat tashkilotlaridan farqli tamoyillarga amal qiladi.

O'zbekistonda makroiqtisodiy barqarorlik va barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlash, iqtisodiyot tarmoqlarining raqobatbardoshligi, investitsiya va eksport salohiyatini oshirish, iqtisodiyot tarmoqlarini rivojlantirish va himoya qilish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish, tadbirkorlik, mehnat bozoridagi keskinlik darajasini pasaytirish, aholi daromadlarini oshirish va kam ta'minlangan fuqarolar sonini kamaytirishga qaratilgan 2030 yilgacha mamlakatimizni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning kompleks konsepsiyasi qabul qilindi. So'nggi yillarda O'zbekistonda sarmoyaviy muhitni yaxshilash bo'yicha faol ishlar olib borilmoqda. Mamlakat hukumati tomonidan xorijiy sarmoyalarni jalb etish va ichki kapital bozorini rivojlantirishga qaratilgan qator chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Biroq, barcha sa'y-harakatlarga qaramay, O'zbekiston sarmoyaviy muhitida hal etilmagan muammolar saqlanib qolmoqda.

1. Siyosiy beqarorlik

O'zbekiston boy tarix va madaniyatga ega. Ammo mamlakat o'tmishda siyosiy beqarorlik davrlarini boshidan kechirgan, bu esa sarmoyaviy muhitga salbiy ta'sir ko'rsatgan. Ayni paytda O'zbekiston hukumati siyosiy barqarorlikni ta'minlashga harakat qilmoqda. Biroq xorijiy sarmoyadorlar

uchun siyosiy barqarorlikning ahamiyati ularning mamlakat iqtisodiyotiga sarmoya kiritish qaroriga ta'sir etuvchi asosiy omillardan biri bo'lib qolmoqda.

2. Iqtisodiy erkinlik darajasi

Iqtisodiy erkinlik tadbirkorlarga o'z faoliyat yo'nalishlarini mustaqil ravishda belgilash, ishlab chiqarish hajmlari va mahsulotiga narxlarni belgilash imkoniyatini nazarda tutadi. O'zbekistonda iqtisodiy erkinlik turli omillar, masalan, davlat tomonidan narxlarni tartibga solish, faoliyatning ayrim turlarini litsenziyalash va boshqa cheklovlar bilan cheklanadi. Bu esa xususiy tadbirkorlikning rivojlanishini, xorijiy sarmoyalarning kirib kelishini murakkablashtiradi.

3. Byurokratiya ko'rinishidagi to'siqlar:

Investorlar duch keladigan asosiy muammolardan biri byurokratik protseduralarning murakkab va ko'p bosqichli tizimidir. Tadbirkorlikni ro'yxatdan o'tkazish, litsenziya va ruxsatnomalar olish jarayonlari haddan tashqari byurokratiya va qarorlar qabul qilishda aniqlik yo'qligi sababli ko'pincha kechiktiriladi.

4. Investorlar huquqlarini himoya qilish

Investorlar huquqlarini himoya qilish - bu investorlar manfaatlari xavfsizligini ta'minlashga qaratilgan qonunlar va normativ hujjatlar tizimi. O'zbekistonda bu jihat rivojlanish bosqichida bo'lib, muayyan qiyinchiliklarga duch kelmoqda, jumladan, ushbu sohada aniq qonunchilikning yo'qligi va sud amaliyotining murakkabligi. Bu muammolar xorijiy investitsiyalarni jalb etish va milliy moliya bozorini rivojlantirishni murakkablashtiradi.

5. Soliq tizimi

Soliq tizimi - bu byudjetga tushadigan soliq va yig'imlar yig'indisidir. O'zbekistonda soliq tizimi murakkab va chalkash bo'lib, bu soliq stavkalarining yuqoriligi, soliq qonunchiligining murakkabligi va boshqa jihatlar kabi muayyan qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Bu muammolar biznes rivojlanishiga va xorijiy investitsiyalar oqimiga to'sqinlik qilmoqda.

6. Korruptsiyaga qarshi kurashdagi kamchiliklar va shaffoflikning yo'qligi:

Korruptsiya va davlat institutlarida aniqlik yo'qligi bilan bog'liq muammolar biznes va investitsiyalar uchun asosiy to'siq bo'lib qolmoqda. Hukumatning o'zaro hamkorligi mexanizmlariga ishonchning pastligi va qarorlar qabul qilish jarayonlarida shaffoflikning yo'qligi potensial investitsiyalarni to'xtatmoqda.

Bunday muammolarga qaramay, O'zbekistonda qiyinchiliklarni yengib o'tish va yanada jozibador investitsiya muhitini yaratish istiqbollari mavjud. Hukumat ishbilarmonlik muhitini yaxshilash va investitsiyalarni

rag'batlantirishga qaratilgan ulkan iqtisodiy islohotlar dasturlarini amalga oshirish tarafdori.

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash mumkinki, O'zbekistonda investitsiya muhitini rivojlantirish muammolarini hal etish uchun siyosiy barqarorlikni oshirish, iqtisodiy erkinlikni kengaytirish, investitsiyalarning huquqiy himoyasini kuchaytirish, infratuzilmani rivojlantirish va soliq tizimini takomillashtirishga qaratilgan keng qamrovli islohotlarni amalga oshirish zarur. Ushbu chora-tadbirlar xorijiy investitsiyalarni jalb qilish va ichki kapital bozorini rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratishga yordam beradi, bu esa o'z navbatida O'zbekistonning iqtisodiy o'sishi va raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Innovatsion rivojlanish strategiyasi to'g'risida”gi Farmoni O'zbekiston Respublikasining 2019-2021 yillarga mo'ljallangan Davlat dasturi beshta ustuvor yo'nalish bo'yicha Harakatlar strategiyasini amalga oshirish O'zbekiston Respublikasini 2017-2021-yillarda “Ilm-fanni rivojlantirish yili ta'lim va raqamli iqtisodiyot” – Xalq so'zi, 22.09.2018

2.O'zbekistonning 2025 yilgacha investitsiya siyosati strategiyasi.-, www.Uza.Uz

3. Bakhridinovna–teacher, A. N. A. N. (2023). STRATEGIES OF FINANCIAL REFORMS IN UZBEKISTAN FOR 2022-2026: THEIR FOUNDATIONS AND WAYS OF DEVELOPMENT. SCIENCE AND PEDAGOGY IN THE MODERN WORLD: PROBLEMS AND SOLUTIONS, 1(12), 64-72.

4.Qayimova, Z. (2020). INNOVATION POLICY OF THE COUNTRY AND ITS MECHANISM. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 1(1).

5.Tairova, M. M., Kadirova, N. R., & Aminova, N. B. (2021). The Essence And Content Of Marketing In The Field Of Innovation. Essence, 5(2), 261-264.

6. Muhammedrizaevna, T. M., Khakimovna, U. M., Abdullayevna, K. Z., & Bayazovna, G. N. The role of using innovations in improving the competitiveness of goods. Gwalior management academy, 11.

